

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються педагогічні умови, які сприяють розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх вчителів технологій. Автор розглядає педагогічні умови як педагогічні обставини, які сприяють прояву педагогічних закономірностей (розвиток художньо-творчих здібностей), обумовлених дією факторів.

Ключові слова: педагогічні умови, художньо-творчі здібності, творчість, художньо-творча діяльність, проблемно-пошукові ситуації, творча атмосфера, позакласна робота, гурткова робота.

Для отримання позитивних результатів у процесі розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій необхідно створити сприятливі педагогічні умови. У науковій літературі існують різні трактування поняття "умови". В українському тлумачному словнику поняття "умови" визначається як "необхідні обставини, які уможливають здійснення, створення чого-небудь або сприяють чомусь" або "правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь" [1].

Також в науковій літературі використовується поняття "педагогічні умови", що означає супутні фактору педагогічні обставини, які сприяють прояву педагогічних закономірностей, обумовлених дією факторів [9]. Тобто по-перше необхідне середовище для ефективності протікання певного процесу, а по-друге – певні педагогічні заходи для створення необхідного середовища, в якому можлива організація відповідних видів діяльності.

Особливості педагогічних умов розглядаються в працях багатьох вчених: Ю. Бабанський, А. Вербицького, І. Лернера, Я. Понамарьова [2; 3; 5; 7]. Ю. Бабанський під педагогічними умовами розуміє "ситуацію, при якій

компоненти навчального процесу (навчальний предмет, викладання і навчання) представлені в найкращій взаємодії і яка дає можливість викладачу плідно викладати, керувати навчальним процесом, а студентам – успішно вчитися". На думку Я. Понамарьова, комплекс педагогічних умов слід починати зі створення умов для розвитку творчості і завершувати вихованням необхідних здібностей [7]. І. Лернер педагогічні умови визначав як фактори, які забезпечують успішне навчання [5].

Для розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій потрібно створити такі умови, при яких вони могли повністю розкрити свій творчий потенціал, проявити його в професійній діяльності, бути активним під час навчання.

Тому на основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми виділили основні педагогічні умови, що сприяють розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій:

1. Створення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань, спрямованих на розвиток художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій.

2. Забезпечення індивідуального та диференційного підходів підготовки студентів до художньо-творчої діяльності.

3. Створення на заняттях творчої атмосфери, основним параметром якої є творча взаємодія педагога зі студентом під час розв'язання проблемних задач.

4. Забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки з наступним залученням студентів до художньо-творчої діяльності на всіх етапах навчального процесу.

5. формування потреби у студентів до художньо-творчої діяльності у процесі професійної підготовки.

6. Організація позанавчальної, гурткової та проведення виставочно-конкурсної діяльності студентів.

Розглянемо більш детально представлені педагогічні умови.

Перша педагогічна умова забезпечує *створення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань, спрямованих на розвиток художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій.*

Невід'ємним елементом проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань є пізнавальна мотивація. Вона є відносно самостійним психологічним чинником, що визначає тип і рівень активності людини. Зі збільшенням інтенсивності пізнавальної мотивації час, що приділяється пізнавальній діяльності, значно зростає.

Пізнавальна мотивація виступає не тільки проявом стійкої особистісної риси, скільки відображенням заданих умов діяльності. Виникнення проблемної ситуації показує не тільки внутрішню, але і зовнішню зумовленість пізнавальної мотивації. Можливості формування у студентів такої мотивації створюються при використанні форм і методів активного навчання, в якому реалізований принцип проблемності у змісті освіти та процесі розгортання у спільній діяльності творчого пошуку викладача і студентів.

Все це передбачає підвищення рівня особистісної активності не тільки тих хто навчається, а й тих хто навчає, тобто викладачів, розгляд навчання як процесу міжособистісної взаємодії і спілкування в системах "викладач – студент", "студент – студенти", організованого в напрямку досягнення мети, яка їх об'єднує – формування теоретичного і практичного мислення, розвитку особистості майбутнього фахівця, а також розвитку самого викладача.

Продуктом навчання, як правило, є вже відомі знання та способи діяльності. Але для того щоб майбутні вчителі технологій розвивали в собі художньо-творчі здібності, вони повинні опинитися перед обличчям суб'єктивно нових для них проблемних ситуацій та творчих завдань, які самим потрібно вирішити в процесі пошуку. При цьому виявляється, що частина знань засвоюється не під час сприйняття готових знань, а під час власного пошуку.

Творчість – це багатшаровий процес. На думку І. Лернера, існує два рівня творчості. Перший, високий, полягає в здійсненні революції в даній галузі, в докорінній зміні системи знань та вмінь. Другий, більш низький, характеризується в подальшому розвитку вже відомого [5].

Ця думка дуже важлива в процесі професійної підготовки. Якщо формувати ці рівні творчості у майбутніх учителів технологій, то розвиток творчих можливостей створив би основу для оптимального прояву здібностей кожного, в тому числі у тих хто володіє непересічними природними здібностями. Головною умовою є залучення всіх в творчий процес, який поступово ускладнюється. Проблемно-пошукові ситуації та творчі завдання є формою та засобом втілення творчого процесу, а їх рішення – реалізацією творчої діяльності, направленої на формування художньо-творчих здібностей.

Проблемно-пошукові ситуації та творчі завдання є такими задачами, самостійне рішення яких направлено на отримання нових знань та вмінь, на створення нових засобів пошуку знань та вмінь або досягнення цілей. Зміст таких задач є проблема, в основі якої лежить протиріччя між відомим та невідомим.

В процесі вирішення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань відбувається зрушення в розумовому розвитку студентів, який виявляється в творчому перетворенні знань та вмінь, в готовності та здатності самостійно знаходити нові знання та вміння, тобто організовувати свою пізнавальну діяльність у відповідності з проблемою, що виникла.

Під час вирішення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань викладач може застосовувати *як індивідуальний так і диференційний підходи до підготовки студентів до художньо-творчої діяльності.*

Диференційний підхід застосовується під час викладання нового матеріалу. Колективне дослідження проблеми є основою осмислення і засвоєння навчального матеріалу. Але диференційний підхід залежить від сформованості у студентів вміння аналізувати проблемно-пошукові ситуації

та творчі завдання. Якщо студенти недостатньо підготовлені викладач сам аналізує ситуацію та поетапно розв'язує завдання із залученням студентів. При високому рівні підготовленості студентів викладач дає їм можливість самостійно проаналізувати та вирішити завдання, коментуючи при цьому свої дії.

Ефективність диференційного підходу під час вирішення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань зростає, коли студенти використовують спостереження та свій життєвий досвід. Це підсилює впевненість в особистих діях, які стають сміливішими, студенти позбавляються скованості. Для більш ефективного розвитку художньо-творчих здібностей потрібно поєднувати розв'язання складних завдань із життєвим досвідом студентів.

Активність розумової діяльності студентів підвищується при поєднанні проблемної бесіди з демонстрацією наочного матеріалу, який може стати ключем для вирішення проблемно-пошукової ситуації або творчого завдання.

Застосування диференційного підходу під час бесіди для вирішення проблемно-пошукової ситуації та творчого завдання викликає зацікавленість у студентів, підвищується емоційність навчання, яке веде до активного пошуку.

У вирішенні проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань завжди беруть участь студенти із підвищеним рівнем підготовленості. Поступово до них приєднуються середні студенти. Решта – слухачі. У такому випадку слабкі студенти майже одразу втрачають інтерес. Тому застосування індивідуального підходу в такому випадку неминучий. При такому підході студент повною мірою зможе розкрити свої здібності, не звертаючи уваги на більш сильних. Викладач дає завдання студентам з різним рівнем складності та стежить за діяльністю всіх, а особливо "слабких" студентів.

Індивідуальний підхід під час вирішення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань ефективний і для студентів з високим рівнем

підготовленості. Вони можуть вирішувати більш складні завдання та розвивати свої художньо-творчі здібності.

Для того, щоб сформувати художньо-творчі здібності шляхом вирішення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань з застосуванням індивідуального та диференційного підходів, необхідно *створити на заняттях творчу атмосферу, основним параметром якої є творча взаємодія педагога зі студентом під час розв'язання проблемних задач.*

Творчі здібності проявляються в умовах невимушеної обстановки. На думку В. Кузіна складовими частинами творчості є знання, емоційна сфера та вміння [4]. Саме емоційна сфера може порушитись при відсутності творчої атмосфери. Студент стає стриманим, він контролює кожен свій рух, свої дії, занижується самооцінка, з'являється страх бути смішним або помилитися, страх отримання поганої оцінки. У таких умовах неможливий розвиток художньо-творчих здібностей.

Для актуалізації художньо-творчих здібностей необхідно створити середовище, в якому невизначеність та багатоваріантність будуть стимулом для пошуку нових шляхів вирішення поставлених задач.

Одна із умов творчої атмосфери – це творче середовище – в нашому випадку зовнішні умови, які сприяють розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій. Її складовою є оптимальна кількість студентів на заняттях. Академічну групу потрібно розбивати на дві підгрупи. Ця необхідність виникає з особливостями кожного студента, рівня їх підготовки та технічними особливостями обробки матеріалів.

Позитивно впливає на створення творчого середовища музика [9]. Завдяки їй людина відчуває насолоду від роботи, підсилюється приплив творчої енергії. Але не вся музика є стимулятором для натхнення. Важка музика така як рок-музика негативно впливає на творчу діяльність. Класична музика викликає позитивні емоції та почуття, сприяє виникненню художніх образів.

Педагогічна майстерність педагога також є складовою творчої атмосфери на заняттях. Мова йде про нестандартні підходи до вирішення проблеми, про розробку нових методів, форм, прийомів, засобів та їх оригінальне поєднання, про удосконалення, модернізацію відомого відповідно з новими задачами, про вміння бачити декілька варіантів вирішення однієї проблеми.

Наступною складовою творчої атмосфери є відсутність оцінювання. Тут мається на увазі відсутність реакції викладача на дії студента. Якщо оцінювання відсутнє, то студент починає шукати джерело оцінювання всередині себе. На думку К. Роджерса, відсутність оцінювання не означає байдужість викладача, така реакція не ставить студента в залежність від зовнішніх сил, таких як особиста думка викладача [9].

Успішність формування художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій визначається рівнем оволодіння сукупності знань та вмінь, та вмінням знаходити нові знання.

Знання завжди спрямовані на ту чи іншу практичну діяльність та тісно пов'язані з діями. Разом з цим практична діяльність постійно потребує знань чи то старих, чи нових, і сама є невичерпним джерелом знань [4].

Постійне включення знань в дію значно підвищує рівень дій, сприяє їх більшій ефективності. При відсутності знань усвідомлена, цілеспрямована діяльність неможлива.

Велика роль в навчанні та вихованні відводиться перевірці знань та вмінь студентів. Оцінка знань вмінь та навиків проводиться з ціллю контролю за процесом розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій. Разом з цим вона сприяє систематичному засвоєнню нового матеріалу студентами, допомагає подолати проблеми в знаннях, вміннях та навиках, в теорії та на практиці.

Якщо професійна підготовка майбутніх вчителів технологій здійснюється в умовах репродуктивної діяльності, то вони позбавлені творчої активності, у них не формується вміння мислити самостійно, творчо, вони не

здатні вийти за межі стандартної ситуації, знайти не стандартні рішення при вирішенні поставленої задачі. Важливим критерієм підготовки до творчості є гнучкість знань, сформованість вмінь, ступінь активності та можливість застосування цих знань в діяльності.

Художньо-творча діяльність майбутніх учителів технологій, яка пов'язана зі сприйняттям та пізнанням культури, художніх цінностей, регулюється емоціональною реакцією. Емоції супроводжують пізнання нового. Емоційна сфера формує *потребу до художньо-творчої діяльності в процесі професійної підготовки*. Тому розвиток емоційної сфери майбутніх вчителів технологій має велике значення для розвитку художньо-творчих здібностей.

Формування емоційного досвіду полягає в тому, щоб засвоїти, на які соціально-цінні потреби людини можна взяти за основу. Щоб розширити їх та сформувані нові завдяки накопиченню емоційного досвіду в процесі цілеспрямованої дії [5].

Формування потреб завжди передбачає виховання. У даному випадку естетичне виховання. Естетичне виховання передбачає естетичні знання та вміння ними користуватись, здатність самостійно оцінювати об'єкти з естетичної сторони.

Формування потреби до художньо-творчих здібностей здійснюється у такій послідовності. Викладач організовує навчальну діяльність, яка відповідає необхідним потребам майбутніх вчителів технологій. Потім завдяки навчанню створюються умови, в яких потреби до художньо-творчої діяльності поширюються на більшу сферу діяльності, спираючись на власний досвід, засвоюються та формуються нові потреби до художньо-творчої діяльності у майбутніх вчителів технологій. Ці потреби розширюються в залежності від підготовки студентів.

Одним із методів формування потреби до художньо-творчої діяльності у майбутніх вчителів технологій є самостійні роботи творчого та

репродуктивного характеру, які побудовані з урахуванням принципу проблемності, мотивовані інтересом та емоційністю [6].

Важливе місце в житті людини займає естетична насолода. Завдяки цій потребі людина прагне зробити своє життя красивим – свій побут, відпочинок, свої взаємовідносини з іншими людьми. Всі свої вчинки людина визначає з позиції прекрасного. Сприйняття ж естетичних цінностей облагороджує особистість, розкриває красу навколишнього світу [4].

Досить вагомою педагогічною умовою розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх вчителів технологій є *організація позанавчальної гурткової та проведення виставочно-конкурсної діяльності студентів*. Особлива роль приділяється розвитку гуртків технічної та художньої творчості, які допомагають розкривати творчі можливості студентів, вести психологічну і практичну підготовку їх до трудової діяльності.

Позанавчальна діяльність основана на принципі добровільності, об'єднання за інтересами, поглиблення вже отриманих знань та удосконалення вмінь. Гурткова робота може і має стати основою для виховання нового покоління, творчо мислячого, яке дбайливо ставиться до спадщини предків, здатного створювати нові цінності.

Організація позакласної роботи та проведення виставочно-конкурсної діяльності студентів сприяє вихованню естетичної культури і працьовитості студентів, розширенню їх кругозору, розвитку здатності сприймати і відчувати прекрасне. Займаючись у гуртках, майбутні вчителі технологій зможуть поглибити знання і вміння з їхнього справи і застосувати їх у майбутньому.

Таким чином, для вирішення проблеми розвитку художньо-творчих здібностей необхідно створити педагогічні умови, які б сприяли оптимізації цього процесу та ефективності його протікання у майбутніх учителів технологій.

Література:

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад і гол. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю.К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М., Высш. Школа, 1991. – 204 с.
4. Кузин В.С. Психологическая характеристика художественных способностей / В.С. Кузик. – М., Психология, 1997. – 432 с.
5. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лернер. – М., Педагогика, 1981. – 185 с.
6. Махмутов М.И. Проблемное обучение: Основные вопросы теории. / М.И. Махмутов. – М., Педагогика, 1975. – 367 с.
7. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А. Пономарев. – М., Педагогика, 1976. – 280 с.
8. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности: Педагогический аспект / Н.Ю. Посталюк. – Казань, Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 205 с.
9. Туриніна О.Л. Психологія творчості: навчальний посібник / О.Л. Туриніна. – К., Академія, 2007. – 160 с.

K.V. Gorchynska

**Pedagogical Conditions of the Development of Art-creative Abilities of
Future Teachers of Technologies**

The article deals pedagogical conditions that help to develop art-creative abilities of future teachers of technologies. The author looks through the pedagogical conditions as a pedagogical conformity, agreed upon the act of the factors.

Key words: *pedagogical conditions, art-creative abilities, creative work, art-creative abilities, problem-research situations, artistic atmosphere, collective work.*